

ples of Translation. Därmed sätts de föregående kapitlens analyser av översättares texter i en delvis klarare belysning.

Avslutningsvis, Hayes undersökning av neoklassistisk översättningspraxis och översättningsteori är välskriven och innehåller väl underbyggda resonemang. Hon demonstrerar övertygande hur en skenbart jämn och blank yta av gemensamma karakteristiska döljer en mer nyanserad och långt mer komplex verklighet. Det är lätt hänt att de många skillnaderna i smärre detaljer överskuggas av enigheten i mer övergripande frågor så som de adaptiva översättningarnas förtjänster och uppfattningen att förändringen i översättningsmanéret är en utveckling till det bättre. Denna volym är ett måste för alla som är intresserade i översättningspraxis och översättningsteori när *les belles infidèles* stod på sin höjd; den har även mycket att erbjuda den som är intresserad av periodens litterära kulturklimat i England och Frankrike. Att undersökningen gjorts av en specialist på epoken innebär att hela den samtida lingvistiska, litterära, politiska, filosofiska etc. kontexten beaktas i behandlingen av frågor rörande det förflutna och nuet, författarskap, kvinnliga översättare och författare, språk och identitet som kommer upp i översättarnas paratexter.

Jobanna Akujärvi

Aaron Isaac, *Minnen: ett judiskt äventyr i svenskt 1700-tal* (Stockholm: Hillelförlaget, 2008). 318 s.

Frågan om judars rättigheter i Sverige diskuterades i flera århundraden innan Gustaf III inrättade ett judereglemente 1782. Det var några år efter det att juden Aaron Isaac flyttat till Stockholm och grundat en judisk församling. Han var den första jude som fick bosättningsrätt i Sverige utan att behöva konvertera. *Minnen* är Isaacs självbiografi som ger

ett annorlunda perspektiv på Stockholmslivet i slutet av 1700-talet.

Isaac föddes i närheten av Berlin år 1730. Han var sigillgravör och köpman, främst för galanterivaror (lyxartiklar) och juveler. De första fyrtio åren av sitt liv bodde han i Nordtyskland, men utvandrade till Sverige med hopp om förbättrade utkomster. Han kom till Stockholm i juni 1774. Självbiografin upptas av noggranna redogörelser för hans resor, lyckade och misslyckade affärer, goda gärningar och upplevda oförrätter. Att vara judisk handelsman på 1700-talet var inte någon avundsvärd situation. Affärerna krävde stora insatser, ofta utan garantier. Om man får tro Isaacs berättelse verkar ohederlighet, godtycke och skillnad i behandling beroende på rang och trosbekännelse ha varit kännetecknande för affärer vid den här tiden. En uppseendeväckande historia är till exempel Isaacs affärer med den svenska drottningen och kungagunstlingen Munck. På deras uppdrag, på lånade pengar, reste Isaac till Leipzig för att köpa briljanter för 40 000 riksdaler. Med ädelstenarna i fickan gjorde han den riskabla resan tillbaka till Stockholm. Väl där fick han endast 25 000 riksdaler för juvelerna, eftersom Munck låtit Isaacs svurne fiende värdera stenarna. Ord stod mot ord och han var tvungen att betala av skulden i flera år. Isaac knäcktes emellertid inte av motgången utan kom tillbaka: 1789 fick han till och med utnämningen kunglig hovleverantör.

Isaac framställer sig som en ärlig man som hellre tänkte gott om andra än misstänkte någon i förväg. Han tjänade periodvis lite pengar, men satte en ära i att inte bedra andra och att inte säga nej till någon i nöd. Nyanlända judar till församlingen fick ekonomiskt och juridiskt bistånd genom Isaac och han agerade också som äktenskapsmäklare. Umgänget med de stockholmska judarna var emellertid inte utan schismer, bland annat gällande den judiska begravningsplatsen, vilka fyller en stor del av självbiografins senare del.

Boken är en nytgåva, redigerad och språkligt reviderad av Mattias Dahlé. I boken finns även Isaacs lovprisningar, dikter och ett återtryck av personregistret som Ellen Raphael sammanställde i början av 1900-talet. Dahléns efterskrift sammanfattar forskningsläget om 1700-talets judiska intellektuella liv. Han menar att det under lång tid gjordes ytterst lite för att ompröva forskningen från början av 1900-talet gällande det judiska livet i Sverige. Förut hade man en negativ syn på tiden före haskalan, som i sin tur ansågs ha banat väg för det blomstrande intellektuella livet bland judar under efterföljande århundraden. I dag tonar man emellertid ner betydelsen av haskalan och vill inte se den som ett lika tydligt brott.

Haskalan var den samtida judiska motsvarigheten till den europeiska upplysningen. Den innebar att den judiska kulturen sekulariserades allt mer och att många judar medvetet tog större avstånd från religiösa traditioner. Kunskaper i moderna språk värderades högre och judar bildade sig även inom icke-judiska områden. Isaac kan i det här sammanhanget ses som en typisk representant för judisk upplysning: han var integrerad i det svenska samhället och skrev sin självbiografi i icke-judisk tradition. Mitt intryck är att hans självbiografi skiljer sig lite från kristna självbiografier från 1700-talet. Ett karakteristiskt drag i båda är berättelsens avsaknad av konsekvent litterär komposition. Personer går ut och in i berättelsen, händelser skildras efter varandra utan spänningshöjande effekter. Hans livs kronologi är berättelsens röda tråd.

Boken verkar vända sig till en bredare publik. Det känns befriande att den inte vill avgränsa sin läsekrets, vilket stämmer väl med karaktären hos Isaacs självbiografi. Boken inleds av Carina Burman som placerar boken i ett historiskt och litterärt sammanhang. Först efter själva huvudtexten följer en klassisk vetenskaplig artikel, den nämnda *Efterskrift*. Omsorg har lagts på till-

talande formgivning med ett rikt bildmaterial. På en punkt kan emellertid informationen kännas väl återhållsam. Originaltexten är skriven på ett mellanting mellan jiddisch och tyska med många svenska lånord (västjiddisch). I den här boken är texten bearbetad till modern svenska och det framgår inte i hur hög grad språket har redigerats. Är till exempel kapitelindelningen och rubriksättningen Isaacs egna? Något om bokens tillkomstshistoria med en motivering till återutgivandet kunde också ha varit på sin plats.

Aaron Isaacs självbiografi är tankeväckande läsning. Den ger en inblick i den judiska kulturen i Sverige på 1700-talet, men också en tydlig bild av dåtidens syn på sociala hierarkier, minoriteter och religionens roll i samhällslivet. Förhoppningsvis har många saker blivit enklare för medborgare och invandrare på tvåhundra år. Men likväl går Isaacs skildring av sin kamp för bosättningsrätt, där han skickas från den ena instansen till den andra och beslut ideligen förhalas, att läsa som en uppfriskande satir över moderna byråkratier.

My Hellsing

Nils Voje Johansen, Per Magnus Jørgensen & Bjørn Ragnvald Pettersen, *Christian Frederik Gottfred Bohr: mannen som opplyste Bergen* (Bergen: Det nyttige Selskab, 2009). 86 s.

Det er nok de færreste utenfor vitenskaps- og musikkhistoriske kretser som kjenner til Christian Frederik Gottfred Bohr (1773–1832), en danskfødt gartnersønn som slo seg ned i Bergen ved overgangen til det nittende århundret. I sin samtid var Bohr en slett ikke ubetydelig skikkelse, men for den interesserte har det i ettertid vært lite å finne om ham – kun kortfattede, og i grunn lite informative, artikler i biografiske oppslagsverker. Foreliggende bok er riktignok heller ingen bredt anlagt biografi, den